

De oorlogsdagboeken van mevrouw Van Bodegraven

1944

21 juni:

Vandaag de langste dag van het jaar. Nog steeds koud en guur weer. Niets geen groente en weinig aardappelen, fruit al in geen maanden te bekennen, dus alles even somber, akelig en armoedig. Overal is er gebrek aan. Niet enkel wat eten betreft, maar kleding, schoenen, fietsen, werkmateriaal op elk gebied. Wat versleten wordt is niet meer door nieuw te vervangen. Ontzettende hoge belasting.

Vandaag moeten er weer een massa mannen en jongens gaten gaan graven langs de weg. Elk moet er 3 dagen voor werken. Om de 20 meter komt er langs de wegen, het hele land door, zo een gat, waar een militair in kan staan om de vijand te beschieten als die in Holland komt. Door tuinen en alles heen worden die putten gegraven. Je hebt de bevelen maar op te volgen, want je wordt met zware straffen gestraft. Arm en rijk moet eraan werken en de leeftijd is van 18 jaar tot 60 jaar. Totnogtoe zijn de jongens er

niet bij. Die mensen moeten 3 dagen 8 uur grondwerken en verdienen f 0,52 per uur. Hoe de bedrijven waar ze in werkte moeten klaar komen, vragen ze niet na.

25 juli:

's Avonds om 10 uur moet alles binnen zijn. Cafés en publiekvermakelijkheden moeten 9 uur ontruimd zijn.

27 juli:

Het is hartje zomer, nog steeds is het heel moeilijk groente of aardappelen te bekomen. Het is elke dag tobben er wat van te maken. Kwam er maar eens een eind aan, want het is op heden hopeloos. Fruit is er in het geheel niet te bekennen. Waar het blijft ..... Er worden nog steeds veel jongens en jonge mannen weggehaald en naar Duitsland gezonden.

16 augustus:

Ongeveer half 12, prachtig zomer weer. Midden in de vakantie. Veel mensen op reis, onder andere Pa en ik waren op weg naar Amersfoort. De tram voor Amersfoort

*N.B.M. Tram Zeist-Utrecht op het stationsplein Zeist.
Foto J.J.B. Vellekoop. Fotoarchief Fred Meijer.*

stond klaar. In eens een luchtalarm en honderden vliegtuigen in de lucht. Alle mensen moesten een onderdak zoeken. Wij stonden op het station in Zeist met heel veel andere mensen. Hevige bombardementen en luchtgevechten. Het vliegveld Soesterberg werd onder handen genomen. Het was vreselijk, de branden die je zag. Het geweld van de bommen, het was een hel gelijk. In Huis ter Heide, Den Dolder en Bilthoven zijn er nog verschillende huizen ingestort. Natuurlijk veel doden en gewonden. Pa en ik waren 10 minuten over 2 nog in Zeist. Wij zijn niet verder gegaan, zodat we ongeveer kwart over tweeën de tram voor het eerst weer naar Utrecht vertrok, die liep storm want alle passagiers gingen naar hun huis terug. Er waren mensen uit Amsterdam, Rotterdam enzovoort, de lust om uit te gaan was over. Alles was in en aan ons huis gelukkig nog in orde.

3 september:

Heden middag is het vliegveld Soesterberg weer danig onder handen genomen. Er zijn weer heel wat bommen gevallen. Ook zijn er verscheidene huizen getroffen. Veel ruiten kapot en pannen van de daken. Huis ter Heide, Den Dolder en Bilthoven hebben er ook van geprofiteerd. De verbinding naar Amersfoort was verbroken. Het reizen

op heden is niet te doen, erg gevaarlijk.

4 september:

Van de zondag op de maandagnacht een ware vlucht van de Duisters. Auto's vol geladen met meubelen en mensen, het is de hele dag door gegaan. Op heden nu is het 's avonds 9 uur is het nog steeds in optocht en druk van vrachtauto's en fietsen, wat ze machtig kunnen worden, nemen ze mee. Het Meteorologisch Instituut, wat ook steeds door Duitsers bezet is geweest, wordt geheel leeg geplunderd. Alle instrumenten nemen ze mee. Zo gaat het met alles.

Heden avond waren er veel nieuwsgierigen langs de weg en bleven staan kijken. Ze werden bedreigd met de kogel om door te lopen. Op heden kan je het beste thuis blijven. Om half 10 moet alles van de weg af zijn.

De Engelsen en Amerikanen zijn al in

Maastricht. We zijn op heden wel aan de laatste loodjes bezig.

5 september:

Heden avond 8 uur binnen. Amerikanen zijn in Breda. Heden middag Utrecht op verschillende wegen beschoten, ook op auto's. Militairen zijn druk bezig op De Bilt met kabels leggen voor telegraaf en telefoon. Er heerst een hele bedrijvigheid.

6 september:

Duitsers zijn druk bezig met kabels aanleggen hier in het tuintje. Verbinding met het postkantoor, de scholen zijn alle gesloten. Het wordt nu ernst.

14 september:

Op heden rustig. Ze zijn steeds aan het vorderen van fietsen, bakfietsen. Alles wat op vervoer berekend is kunnen ze gebruiken, er komt niet meer binnen. Nu is het langzamerhand zo vergevorderd dat wij honger moeten lijden, vooral in de steden is het heel erg. Zelfs zout is er al in geen 3 weken te koop, van bonen inmaken komt niets. Op heden is er geen boter, geen kaas, geen peulvruchten enzovoort, enzovoort. Aardappels schaars. Gelukkig dat wij in de omgeving nogal appels en peren kunnen kopen, wat ook ontzettend veel gekocht wordt, daar moeten wij zo een beetje van op de been blijven. Vlees is er al in geen 14 dagen te koop. Vis zie je helemaal niet. Er is geen vervoer meer, locomotieven zijn

kapot geschoten, gasloze uren, elektra erg bezuinigen, wasinrichtingen stopgezet. Machines alles gevorderd door de Duitsers. Op heden wordt er weer aardig geschoten uit vliegtuigen. Alles is weer op de been. Je schrikt je elk ogenblik naar.

17 september:

Rumoerige zondag. Veel geruchten. De geallieerde troepen staan in Nederland. Duitsers gevluht uit Utrecht en omgeving. Waarschijnlijk overal wel vandaan (dat heb ik niet gezien). De telefoondraden die om ons huis lagen, hebben ze om half 9 's avonds nog weggehaald. Ik vond het een onprettige drukte, al die robuuste kerels om je heen. Ze waren zeer overspannen. De tram van Utrecht naar Zeist heeft niet gereden. De Bilt is zo een stil dorp geworden. Minstens 100 jaar terug.

18 september:
 Vandaag moeten we
 noodbonnen halen
 (voedselvoorziening).
 Amersfoort hevig
 gebombardeerd.
 Spoorwegen staken, alles
 ligt stil.

20 september:
 Het is rustig met
 vervoer, er rijden geen
 spoortreinen, geen
 trams. Voor het eerst
 ook geen post, geen
 telefoon, geen radio,
 dus Nederland is geheel
 geïsoleerd.
 Maastricht en Eindhoven
 zijn weer vrij.

Voedselbonnen.

1 bij de Bilthovenseweg. Het
 waren Duitse vrachtauto's.
 We zijn aan de laatste
 loodjes bezig, het valt niet
 mee. Vandaag zijn ze ook
 begonnen met evacueren
 van Wageningen en Rhenen.
 In Zeist zijn er al heel wat
 mensen gekomen en steeds
 zie je mensen en kinderen
 bepakt en gezakt voorbij
 komen. Ik hoop dat wij voor
 evacueren gespaard blijven.
 In Amersfoort zijn ze de
 laatste dagen ook heel erg
 aan het bombarderen
 geweest. Alles gaat kort en
 klein en niets kan er meer
 door nieuw vervangen
 worden.

26 september:
 Vandaag is er weer heel wat geschoten.
 Nijmegen, Arnhem en Elst is een waar
 bloedbad, er wordt vreselijk gevochten.
 Wanneer zal het einde zijn. Alles ligt
 in Nederland stil, het nadert nu naar
 hongersnood, vooral in de steden.

2 oktober:
 Vandaag mijn verjaardag. Zonder vuurwerk
 is het niet geweest. Ze waren vanmiddag
 heel erg aan het schieten uit de lucht. Auto's
 stonden er in brand, 1 bij de Biltse Hoek, 1 bij
 de Bunnikscheweg (ingang Kloosterpark) en

12 oktober:
 Nog steeds geen vervoer per spoor, trams of
 auto's. Nu zijn we zover dat er geen elektra
 meer is, wat vreselijk is, geen licht.
 Veel bedrijven kunnen niet meer werken.
 Slechte voedselvoorziening, geen brandstof,
 geen zeep, geen gas en nu wordt je weer
 aangemaand heel zuinig met het water te
 zijn. Wat leven we in een vreselijke tijd.
 Het katholieken gebouw aan het eind van
 de Burgemeester de Withstraat is nu voor
 ziekenhuis ingericht.

19 oktober:
 We zitten bij een klein ouderwets

petroleumlampje. Al het licht is uitgeschakeld, de stofzuiger en strijken, alles is afgelopen. Kees en Jan zijn om half 9 al naar bed gegaan uit verveling. Ze kunnen het niet zien om te lezen of om maar iets te doen.

We raken echt uitgeslapen, want om half 10 ligt alles te bed.

Het eind is nog steeds niet te zien. Er is ontzettend veel verwoest in Nederland. Wat zal er nog komen. De evacués stromen nog steeds De Bilt in.

20 oktober:

Nu wordt er bekend gemaakt, dat er 23 oktober ingeleverd moet worden: 1 wollen deken, 1 hemd, 1 paar sokken, 1 onderbroek, 2 vesten, 1 winter- of regenjas, zo je geen jas inlevert dan nog een wollen deken. Bij niet inleveren krijg je huiszoeking, dan nemen ze natuurlijk nog meer mee. Het is een dievenbende, waar geen voorbeeld van te vormen is. Je bent er maar klaar mee.

27 oktober:

Wij zitten bij kaarslicht, wat een last die donkerte. We zijn op heden wel aan de laatste loodjes bezig en die zijn heel zwaar. Veel evacués, een treurig gezicht als je die mensen allen ziet. Veel gebrek aan aardappelen en groente. Nu staat er weer aangeplakt dat alle auto's en motorfietsen die er nog zijn moeten worden ingeleverd. 1 November is er ook een fietsverbod, dan mag niemand meer fietsen.

6 november:

Nog steeds erg rumoerig met vliegen, bommen, ontploffingen enz. Soms weet je niet waar je het zoeken moet. Gisteren is Kees zijn verloofde met haar hebben en houden bij ons gekomen omreden hun huis aan de spoorlijn in Amersfoort staat en er heel dikwijls gebombardeerd wordt. Voor de 2e keer zijn hun ruiten kapot. 's Nachts hadden ze in de kelder geslapen. In huis was het niet te houden omreden het buiten stormde en regende, alles waait in huis weg van de tocht. Vandaag is Nel onverwacht thuis gekomen, een gedeelte van het ziekenhuis is door een bom getroffen, juist de afdeling waar zij werkte. Ze heeft ook enkele schrammen opgelopen, gelukkig is zij er verder goed afgekomen. Natuurlijk wel overstuur. Op heden waren er 6 zusters overleden, 2 dokters, 1 broeder en de conciërge. Het ziekenhuis grenst aan de spoorlijn. Nu staat er een munitiewagon al 3 weken op die lijn, heel dicht bij het ziekenhuis, daar was die bom voor bestemd geweest. Nu die niet getroffen is heb je kans dat het morgen weer voorkomt. Als die wagon getroffen wordt, gaat het hele ziekenhuis eraan. Nel dorst er niet te blijven. Wij vonden het ook beter dat ze voorlopig maar thuis bleef. Alle dagen komen er honderden evacués binnen. Wat is toch alles vreselijk. Wanneer zal het einde er van zijn.

12 november:

Vandaag zijn we zonder gas. Nu moet er op

de kachel in de kamer gekookt worden. Zo gaan we steeds bergafwaarts, elke week wat bijzonders. Vandaag moest je je ook opgeven voor de Centrale Keuken. Op heden zijn er 2500 evacués in De Bilt, overal vandaan. Nu is Tiel weer bezig met evacueren. Het is op heden een heel somber en sober leven wat we hebben en alles zo in donker, zonder elektrische licht. We moeten ook steeds om 8 uur 's avonds binnen zijn. Op heden is het bekend dat er 23 slachtoffers zijn met het laatste bombardement van het ziekenhuis. Nel is nu thuis. Het ziekenhuis is voor een groot gedeelte ontruimd.

26 december:

2e Kerstdag.

Helder vriezend weer. Het vriest zelfs zo hard dat de kraan in de keuken alweer bevroren is en gesprongen, zodat wij net een hele natte troep opgeruimd hebben en dat in deze benauwde tijd, want nu is het langzamerhand vreselijk.

Gelukkig hebben wij nog hout om te stoken en nog wat te eten, al is het mondjesmaat en verschrikkelijk veel geld kost het.

Enkele artikelen zal ik je eens noemen wat het als zo kost: 1 liter melk f 5,00, 1 pond boter f 60,00 en 1 pond vlees f 12,50.

In Den Haag betalen ze voor een kilo aardappelschillen f 1,50 en 1 aardappel voor f 0,50. Wij kunnen 1 kilo aardappelen per persoon in 1 week kopen. Manufacturen kun je al in geen jaren meer kopen. Waar het naar toe moet op den duur weet ik

niet. Schoenen zijn ook al in geen paar jaar te koop en ze worden ook niet meer gerepareerd. Alles ziet even armoedig en ellendig er uit. Alles is een toonbeeld van armoede en honger. Alles trekt er op uit, oud en jong, om levensmiddelen te vinden, uren ver. Zo bijvoorbeeld een kennis van ons loopt elke week naar Bunnik en terug (dus 3 uur tippelen) voor 1 liter melk te halen voor zijn vrouw, die ziek ligt. Jan met de verloofde van Nel zijn verleden week op de fiets naar Hoofddorp geweest, ook om levensmiddelen. Ze hadden ongeveer 30 pond tarwe, wat rode kool, een tarwebrood en nog wat kruiden. 1 pond Chloor en wat azijnessence. Zeep weten wij niet meer hoe het er uitziet. 1 kilo suiker kost f 28,00. Gelukkig hebben wij nog wat groenten, die we zelf verbouwd hebben, anders zouden we niets hebben, het is bij de groenteboer niet te koop. Bij de bakker wordt niets anders gebakken dan brood, het rantsoen is 800 gram per week per persoon. Oorlogsbrood, weinig voedsel en veel te kort. Een enkele keer kan ik nog wel eens een clandestien brood kopen, dat weegt ook mar 800 gram en kost f 4,50. Alle winkels zijn leeg en ongezellig.

Vervolg van het dagboek in de volgende Biltse Grift.